

1939KO ERANTZUKIZUN POLITIKOEN LEGEA

Errepresioaren laugarren hanka

1936ko altxamenduarekin lerrokatu ez ziren herritarrek gerraostean jasandako jazarpena izugarria izan zela jakina da, baina errepresio horri tamaina hartzeko beste iturri bat zabaldu berri zaigu. Orain arte eskuraezin egon diren Erantzukizun Politikoen Epaitegietako espedienteek erakusten dute frankistek ekonomikoki zanpatu zituztela lehendik ere erbestera, kartzelara edo heriotzara zigortutakoak.

| JOSU CHUECA |

OSO EZAGUNAK zaizkigu 1936ko Gerraren ondorioz errepresioak hartu zituen hainbat adierazpide: heriotza zigorrak, kartzelaldiak, erbesteratzeak... Aitzitik, beste zenbait errepresio mota ez hainbeste, nahiz eta jendar-tean eragin oso handia izan, esate baterako gerraren hasieratik bertatik egin ziren konfiskazioak eta isun ekonomikoak.

Oroimen historikoaren inguruko ikerlancei erreparatuz, hedabideek lehen atal errepresibo haietan jarri dute erretarik handiena, baina duela gutxi arte eskuraezinak ziren eta ezkutaturik zeuden paper sortak eta dokumentazioa bistan geratu dira orain, eta ortzemuga historiko berriak ireki zaizkigu. Izan ere, errepresioaren izeberg handiaren beste atal iluna argitzen ari da Erantzukizun Politikoen Epaitegiak metatutako dokumentazio oparoan arakatzten dugun heinean.

Errepresio sail hau gerrarekin batera abiatu zen, erakundeen eta herritarren ondasunen

aurka, baina gerra bukatzeaz zegoela jo zuen goia, 1939ko Erantzukizun Politikoen Legearekin. Legearen hedadura, gogorkeria eta herritarren artean izan zuen eragina izugarriak izan ziren eta hastapenetako frankismoaren osagai errepresibo nabarmenetako bat bilakatu zen.

Jabetzak harrapakin bihurtzen direnean

1936ko uztailaren 18ko altxaldiarekin, lehen unetik talde falangistek eta karlistek lapurre-

tak egiteari ekin zioten inolako zailtasunik eta euskarri juridikorik gabe. Zigorgabetasun osoz eraso zituzten alderdi errepublikanoen, ezkertiarren eta nazionalisten egoitzak, eta halaxe berenganatu zituzten biltokiak, komunikabideen inprimategiak eta baita ondasun pribatuak ere. Jokaera horri bultzada handia eman zion matxinada militarrekin bat egin ez zuten alderdi eta erakundeek legez kanporatze bitxiak. Ez baita ahaztu behar garaileak suertatu ziren arren, frankistak izan zirela legalitate errepublikarraren aurka oldartu zirenak.

Testuinguru horretan kalera-tu zuten, Donostia hartu zuten egun berean, 1936ko irailaren 13an alegia, 198 zenbakidun dekretua, alderdi errepublikar, ezkertiar eta abertzaleak legez kanpo laga zituena. Horren ondorioz, haien jabetzak militarren, karlisten eta falangisten harrapakin bihurtu ziren.

Frankistek gerran egin zituzten aurrerapen militarren ondorioz, harrapaketak gero

eta garrantzitsuagoak bilakatu ziren, eta azkenik 1937ko urtarrilaren 10ean beste dekretu bat kaleratu zuten, horiek era antolatuan eta kontrolpean egiteko asmoz. Hala, "Ondasunak Konfiskatzeko Batzorde Nazionala" eta honen menpeko eskualdeetako adarrak sorrarazi zituzten matxino frankistek, eskuratuta zituzten lurraldeetan nahi bezala aritzeko. Euskal Herrian ere –Bizkaiko kasuan 1937ko uztaiaz geroztik–

1936ko altxaldiaren lehen unetik talde falangistek eta karlistek lapurretak egiteari ekin zioten. Zigorgabetasun osoz eraso zituzten beste alderdien egoitzak, eta halaxe berenganatu zituzten biltokiak, komunikabideen inprimategiak eta baita ondasun pribatuak ere

1939KO ERANTZUKIZUN POLITIKOEN LEGEA

1936ko altxaldiaren lehen unetik hasi ziren harrapaketak; horiek era antolatuan eta kontrolpean egiteko asmoz sortu zituzten frankistek dekretuak eta legeak, tartean 1939ko erantzukizun politikoena. Irudian, Iruñeko errepublikarren egoitzaren kontrako erasoak.

erakunde hori arduratu zen errepresio ekonomikoa aurrera eramateaz.

Lege berezia, epaitegi bereziak

Baina ekimenik latzena 1938az geroztik hasi ziren diseinatzen –gerra kasik amaitzear zutelakoan– Tomás Domínguez Arevalo “Rodezno-ko Kondeak” gidatzen zuen justizia sailetik eta militarren batzorde batetik: 1939ko otsailaren 9an onartutako Erantzukizun Politikoen Legea

hain zuzen ere. Hari esker, gerra amaitzeko hilabete pare baten faltan, indarrean jarri zuten Erantzukizun Politikoen Epaitegi Nazionala, baita eskualdeetako beste 17 auzitegi ere, hiriburu guztietan baitzeuden tokian tokiko epaitegiek hornitutako txostenak, eta horietan oinarritu ziren errepresioa zabaltzeko.

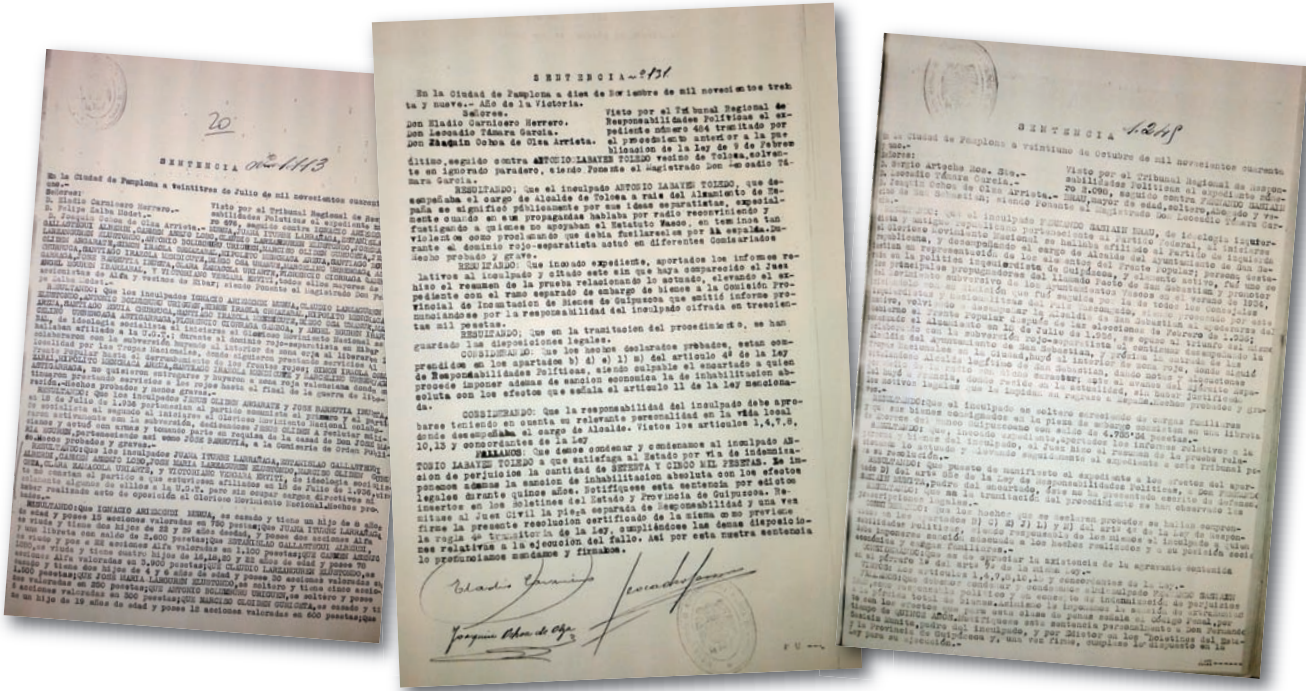
Auzitegi berri horiek osaera berezia zuten eta ohiko epaitegietatik bereizten ziren. Epaia-mahaiburua militarra zen eta harekin batera

EMON "SUA"
HIRUGARREN DISKOA SALGAI
— JAI ERRITMOA GOITIK BEHERA! —
KONTRATAZIOA IREKITA: 618 072 076

www.EMONMUSIKA.COM

baga-biga musika ideiak
telef. 618 072 076 / 026
www.baga-biga.com / info@baga-biga.com

1939KO ERANTZUKIZUN POLITIKOEN LEGEA

Erantzukizun Politikoen Epaitegiko espedienteek eta sententziek 1936ko Gerrako eta gerraosteko errepresioaz informazio baliotsua gordetzen dute. Lehen aldiz kontsultagai daude, orain arte eskuraezinak baitziren. Ezker-eskuin: Eibarko herritar talde baten kontrako sententzia, Antonio Labayen tolosar jeltzaleari ezarritako zigorra, eta Fernando Sasiain Donostiako alkate sozialistak jasandakoa.

beste epaile batek eta Falange Tradizionalistaren ordezkari batek –batzuetan legegileak zen, baina beste askotan hori ere ez– osatzen zuten tribunala. Jazarpena aurrera eramateko oinarri hartu zuten legea ere berezia zen erabat. Alde batek, errepresioa jardun politikoaren aurka bideratuta zegoelako. Legearren izenak berak eta artikuluen edukiak argi eta garbi adierazten zuten ekimen politikoaren arduradun eta partaideak zanpatzea zutela helburu. Ez zen gerra garaiko jardun militarra soilik epaitzen, gerra aurreko lan eta ideologia politikoa ere bai, bere ere atzeraeraginezko izaerak 1934ko urriara arte eramaten zuelako zigorraldia. Erabat zilegi ziren ekimen, aktibitate eta erakundeak lege horren menpe gelditu ziren. Beraz, lege horrek zigortu nahi zituzten ez bakarrik gerra garaian izan zitezkeen jardun politikoak, baita II. Errepublikako urteetako militantzia ere.

Gerra auzitegi batek zigortzea arrazoi nahikoa zen Erantzukizun Politikoen Epaitegiak beste prozesu bat abiarazteko. Hala, aurretik ezarritako zigorrari –askotan kartzelaldia edo heriotza zekarrena– zigor ekonomikoa gehitzen zioten.

Horrez gain, beste 16 arrazoi gehiago zuden edozein pertsona inputatzeko eta haren kontrako espedientea abiarazteko, esaterako:

Euskal lurraldeetan ezarri zituzten erantzukizun politikoak epaitzeko auzitegiak 1939tik 1941 arte 10.101 epaiketara hasi zituzten, eta horietatik 4.066 bukatutzat jo zituzten

Fronte Popularreko edo legalitate frankistatik kanpo utzitako alderdi edo erakunde baten partaide izatea; legalitate errepublikarrari eustea eta ondorioz, frankisten arabera, “Mugimendu Nazional Loriatsuari” aurre egitea. Era berean, nahikoa zen erbestera joatea, denbora laburrez bazen ere, errudun zantzua izateko eta jazarria izateko.

4.000 sententzia Euskal Herrian

Estatu osoan zabaldu zituzten 17 epaitegietatik 4 Euskal Herrian zeuden. Bat Bilbon –hiru azpi auzitegi zituen– eta bana Gasteizen,

Iruñean eta Donostian, nahiz eta azken bien egoitza Iruñean kokaturik egon. Euskal lurraldeetako auzitegi horiek guztiek 1941 arte 10.101 epaiketari eman zieten hasiera, eta horietatik 4.066 bukatutzat jo zituzten. Estatuko beste zenbait tokitan gertatu zen legez, epaitegiak berek martxan jarritako mekanismo errepresiboak gainditu

egin zituen; 1942an lege erreformatu behar izan zuten eramanezina bihurtu zitzaielako.

Hala ere, epe horretan egindako lana eta zabalduetako errepresioa eta izua ez zen makala izan. Iruñean aritu zen auzitegiko epaimahaia honakoek osatu zuten: Eladio Carnicero militarrek, Leocadio Tamara epaileak eta Joaquín Ochoa de Olza falange tradi-

1939KO ERANTZUKIZUN POLITIKOEN LEGEA

zionalistaren ordezkariak. 1940ko abuztuaren 4tik 1941eko urriaren 21a arte soilik –14 hilabete eskasean– 1.249 epaiketa egin zituzten. Gipuzkoatik eta Nafarroatik helarazten zizkieten txostenetan oinarritu ziren epaitzeko. Informazio hori tokian tokiko guardia zibilek idazten zuten gehiengotan, baina Falangearen komisaldegietako iturriek eta informazio zerbitzuek, herrietako alkateek eta apezek ere hartu zuten parte informazio trukaketan. Azken horiek, kristau moralitate kontuez gain, batzuetan politikagintzaz ere aritzen ziren. Batzuek zein besteek emandako datuekin, zenbait kasutan txosten mardulak osatu zituzten, informazio politikoaz aparte, akusatuen egoera ekonomikoaren berri ere zehatz-mehatz emateko.

Hil eta gero... frankistek poltsikoa bero

Epaitu eta zigortu zituztenen artean oinarrizko militante asko zeuden, baita buruzagi politiko ezagunak ere. Horietako batzuk alde zuzenetik erail zituzten, eta hargatik senideak zigor ekonomikotik libratu zituzten. Baina beste askotan, indarrez “desager-

Alsina itsasontzian ihes egindako kideak; horietako asko Erantzukizun Politikoaren Epaitegiak zigortu zituen. Erbestean zeuden zigortuen kasuan, askotan euren senideek ordaindu behar izaten zuten isuna.

tu” arazi zituzten, eta ondorioz, errepresio ekonomikoa zekarren prozesuak aurrera jarraitzen zuen. Senitartekoak izan ziren konfiskazioen kalteak eta isunak jasan zituztenak,

Kalean da urtarrileko

aizu!

- Willis Drummond azkena?
- Euskarak badu etxea Gasteizen
- Anne Etxegoien arin-arin
- Komikien bizileku bizia
- Gora Errigora!
- Denetarik Korrika Kulturean

Urte osoko harpidetza (Hego Euskal Herria eta Espainia) 29 €

aizunet.org

1939KO ERANTZUKIZUN POLITIKOEN LEGEA

kartzelan, erbestean edo hilobietan zeuden gertuko enantzukizuna beregain hartuta. Esaterako, Tafallako kartzelatik atera eta fusilatua izan ziren hainbat berbintzandar eta tafallar ezkertiaren kasuan, zinizismo handiz “leku ezezagunean” zeudela esan zuen tribunak, eta familiartekoek, heriotzaren minaren gain, zigor ekonomikoa jaso zuten.

Beste kasu batzuetan, epaitegi militar batek heriotzara kondenatua izateak ez zuen oztopatu familia berriz zigortzea, eta ondare gehienak, etxea barne, bahitzea. Juan Arrastia buruzagi politikoa sozialista dugu horren lekuko. Torrelavegan epaitu eta hil ostean, bere ondasun guztiak konfiskatu zituzten jarrirako isunari aurre egiteko. Bere alargun Veremunda Olasagarrek, 1940an erbestetik itzultitakoan epeka ordaindu behar izan zuen senarra zenari ezarritako isuna. Antzekoa gertatu zitzaion Florencio Iracheta Irungo zinegotzi sozialistari. Heriotza zigorra izan zuen, baina epaimahaiak ez zuen erreparorik izan ondoren 75.000 pezetako isuna ezartzeko.

Erbestera joateak militante eta buruzagi politikoen errua larriagotu egiten zuen frankisten ikuspegitik. Horren ondorioz, Jose Antonio Agirre edo Manuel Irujo bezalako buruzagi jeltkideei 20na milioi pezetako isun ezarri zieten, eta ezkerreko beste buruzagi batzuek ere, hala nola Constantino Salinas sozialista altsasuarrak edo Fernando Sasiain Donostiako alkateak “ondasunen erabateko galera” jaso zuten.

Isun ekonomikoarekin batera, hainbat kasutan, deserriratzeko zigorrak zetozen. Aipatu Sasiaini 15 urteko ezarri zioten, eta jakina denez, Frantzia egon eta gero Espainian (Palentzia) bizi behar izan zuen hil arte, Donostiatik urrun.

Zigor ekonomikoaz gain, oso ohikoa zen lan gaitasun-gabetzea izatea. Irakaskuntzan eta funtzio publikoan aritu zirenak izan ziren kaltetuenak baina zenbait arlo pribatutan zebiltzanak ere (abokatuak, arkitektoak...) jazarpen latza izan zuten.

Genero ikuspegitik, larria izan zen alargun askoren egoera. “Presoaren emaztearen” rola ikertu eta landu den bezala, alargunarena ere talaia horretatik jorratu beharra dago. Izan ere, hasieran aipatu dugun legez, hilik zeuden senarren edo gertuko enarkako isunei eta konfiskazioei aurre egin behar izan zieten alargun geratu ostean ere. Batzuetan “autofede” edo damutze adierazpenak egin behar izan zituzten etxeko onda-

Fernando Sasiain, Donostiako alkate izana 1936ko altxamenduaren aurretik. 15 urtez egon zen deserriratu Frantzia, hil arte Espainian, eta “ondasunen erabateko galera” jaso zuen.

sunak ez galtzeko edo berreskuratzeko. Eta noski, asko ziren beraien jardun politikoagatik zuzenean zigortutakoak. Ekintzaile ezkertiarekin gain, Euskal Herriaren Emakume Abertzale Batzako partaideak –batez ere euskal eskoletan eta ekimen kulturaletan ibilitakoak– bereziki errepresaliatuak izan ziren lege horren bidez.

Ikerketak hasi besterik ez dira egin, eta oraingoz zaila da jakitea lege horrek estatu frankistari zenbaterako dirutza eman zion.

Era berean, konfiskazioen ibilbide bihurriaren ondorioz ezin atzeman liteke zenbat eraman ziren muturreraino eta zenbat berreskuratu ahal izan zituzten ondasunak 1960ko hamarraldian lege hori indargabetu zenean. Baina ikerketak aurrera doazen heinean, argi eta garbi esan daiteke Erantzukizun Politikoen Legea, izua eta egonezina zabaltzeaz gain, tresna ikaragarria izan zela galtzaileei “heriotza zibila” ekartzeko.

“heriotza zibila” ekartzeko. Erbestearekin, heriotza zigorrarekin, eta espetxealdiekin batera, errepresio frankistaren laugarren hanka izan zen. ■

Ikerketak aurrera doazen heinean, argi eta garbi esan daiteke Erantzukizun Politikoen Legea, izua eta egonezina zabaltzeaz gain, tresna ikaragarria izan zela galtzaileei “heriotza zibila” ekartzeko